

GLOBĀLAIS IZGLĪTĪBAS MONITORINGS, 2021. GADA ZIŅOJUMS

2021

CENTRĀLĀ UN AUSTRUMEIROPA,
KAUKĀZS UN CENTRĀLĀ ĀZIJA

Iekļaušana un izglītība: VISI — PILNĪGI VISI

KOPSAVILKUMS

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Global
Education
Monitoring
Report

nepc
Network of Education Policy Centers

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

Iekļaujoša izglītība ir apņemšanās, kas nostiprināta Ilgtspējīgas attīstības 4. mērķī (SDG). Tas ir dažādu darbību kopums, kas aptver daudzveidību, veido piederības sajūtu un sakņojas pārliecībā, ka ikvienam cilvēkam ir vērtība un potenciāls. Izglītības sistēmām ir jāreaģē uz visām izglītojamo vajadzībām un jāaplūko izglītojamo daudzveidība nevis kā problēma, bet gan kā resurss. Augstas kvalitātes iekļaujošas izglītības nodrošināšana ir saistīta ar sociālo iekļaušanu.

Galvenās atziņas

Centrālā un Austrumeiropa, Kaukāzs un Centrālāzija ir guvušas panākumus virzībā uz tiesībās balstītu pieeju iekļaujošai izglītībai.

- Pēdējo 20 gadu laikā izglītības līmenis, kas jau ir viens no augstākajiem pasaulē, ir strauji pieaudzis. Skolu neapmeklēšanas līmenis ir samazinājies uz pusi.
- Divas no trim izglītības sistēmām ir pieņēmušas iekļaušanas definīciju, kas aptver vairākas atstumtās grupas.
- Valstis ir attālinājušās no medicīniskā modeļa. Bērnu ar invaliditāti īpatsvars speciālajās izglītības iestādēs ir samazinājies no 78% 2005./2006. gadā līdz 53% 2015./2016. gadā. Bērnu īpatsvars aprūpes iestādēs tajā pašā periodā ir samazinājies par 30%.
- Skolas savas atbalsta sistēmas padara plašākas un elastīgākas. Starp 30 pārskatītajām izglītības sistēmām 23 piedāvā konsultācijas un mentora uzraudzību, 22 sistēmas piedāvā mācību palīdzību, bet 21 — speciālistu un terapeitu atbalstu.

Taču pāreja uz iekļaušanu nebūt nav pilnīga.

- Daudzas šī reģiona valstis vēl nav atbrīvojušās no dalītās izglītības mantojuma, kas reiz tika kļūdaini uzskatīta par efektīvu risinājumu. Kopumā trešā daļa skolēnu ar speciālām vajadzībām Centrālajā un Austrumeiropā joprojām tiek ievietota speciālajās izglītības iestādēs.
- Gruzijā, Kirgizstānā un Mongolijā tikai viena trešā daļa jauniešu ar invaliditāti apmeklē skolas.
- 15 no 30 izglītības sistēmām uzņemšana skolā ir atkarīga no medicīniski psiholoģiskā izvērtējuma un citām atlas procedūrām.
- Tas, kas atbilst iekļaujošajai pedagogijai, var būt vienkārši medicīniski definēts fokuss uz invaliditāti. Baltkrievijā integrētajās klasēs tiek izmantotas divas mācību programmas: standarta programma vispārējai izglītībai un otra — speciālajai izglītībai; kopīga apmācība aprobežojas ar šauru mācību tēmu sarakstu.

- Tikai puse skolotāju reģionā ir gatavi mācīt klases, kurās skolēniem ir dažādas spējas, un tikai trešā daļa ir gatavi vadīt nodarbības daudz kultūru vidē. Pedagogu novecošana padara šo vajadzību aktuālāku.
- Vairāk jāiesaista skolēni un vecāki; tikai Moldova ziņoja par skolēnu iesaistīšanu mācību programmu izstrādē. Skolēnu viedoklis politikas izstrādē tiek ņemts vērā reti.

Joprojām pastāv cita veida segregācija un diskriminācija, kas kavē iekļaušanu.

- Apmēram 60% romu, aškalu un ēģiptiešu jauniešu Balkānos neapmeklē vidusskolu. Arī šo grupu dalībniekiem tiek nesamērīgi bieži diagnosticēti garīgās attīstības traucējumi. Slovākijā romi 2018. gadā veidoja 42% no specialo izglītības iestāžu skolēniem.
- Mongolijā vidusskolu pabeidz 94% turīgāko, bet tikai 37% nabadzīgāko skolēnu.
- Turcija, kurā ir vislielākais bēgļu skaits pasaulē, savās valsts skolās uzņēma vairāk nekā 600 000 sīriešu, bet 37% sīriešu bēgļu joprojām neapmeklē skolas.
- 22 no 30 izglītības sistēmām ir atsevišķi nodalītas skolas vai klases minoritātēm. Šī paralēlā pakalpojumu nodrošināšana bieži ir pretstatā iekļaušanai.
- Dzimumu līdztiesība izglītībā ir kļuvusi par ļoti strīdīgu tēmu. Vairākās valstīs tradicionālās dzimuma lomas pastiprina dzimumu stereotipus.
- Tikai 7 no 23 valstīm ir politikas vai rīcības plāni, kas tieši apskata un aizliedz iebiedēšanu skolās, ja tā saistīta ar seksuālo orientāciju un dzimuma identitāti.
- Covid-19 pandēmijas laikā no 23 valstīm 76% sniedza atbalstu izglītojamiem ar invaliditāti (piemēram, zīmju valoda tiešsaistes mācību programmās) un 52% piedāvāja elastīgas un pašmācību platformas.
- Mazākajā daļā tiek atbalstīta piekļuve infrastruktūrai attālos rajonos (43%), izstrādāti mācību materiāli minoritāšu valodu runātājiem vai sniegts papildu atbalsts nabadzīgajām mājāsaimniecībām (38%).

Ieteikumi

Tā kā ir sācies pēdējais gadu desmits, kad reģionos ir paredzēts veikt darbības, lai sasniegtu SDG 4. mērķi, šajos 10 ieteikumos tiek ņemtas vērā dziļās tradīcijas, kas ir šo šķēršļu pamatā, un iespējas, ko sniedz plašs ar iekļaušanu saistīto jautājumu loks.

- 1 Paplašiniet izpratni par iekļaujošo izglītību. Tajā jāiekļauj visi izglītojamie. Pilnīgi visi.**
Iekļaujošai izglītībai ir jāaptver visi izglītojamie. Lai gan lielākajā daļā reģiona izglītības sistēmu ir apgūtas iekļaušanas definīcijas, kurās tiek atzītas vairākas atstumtās grupas, ne tikai izglītojamie ar speciālām izglītības vajadzībām vai funkcionāliem traucējumiem, pat šī paplašinātā darbības joma būtu jāuzskata tikai par vienu soli, lai galu galā attālinātos no jebkāda veida dalījuma kategorijās, definētās grupās vai izglītojamo identificēšanas pēc noteiktiem parametriem. Ir kritiski svarīgi, lai visos līmeņos tiktu nodrošināta terminoloģijas skaidrība.
- 2 Izglītojamiem ir jābūt uzmanības centrā. Iekļaušana nav tikai vēlāmais rezultāts; tā pirmkārt un galvenokārt ir process un pieredze.**
Izglītojamiem var šķist, ka mācību materiālos nav izprastas viņu vajadzības vai ir sastopami pret viņiem vērsti stereotipi. Tomēr viņi nav iesaistīti izglītības programmu izstrādē. Ja neskaita skolēnu un studentu padomes dažādās valstīs, ir maz pierādījumu par izglītojamo viedokļa uzklaušanu un attiecīgu rīcību. Cenšoties nodrošināt kvalitatīvu izglītību, jāņem vērā ikviena viedoklis. Tiesības uz labu fizisko un garīgo veselību, laimi, drošību un saskarsmi ar citiem ir tikpat svarīgas kā tiesības mācīties. Pozitīva klases atmosfēra, kurā skolotāji atzīst un atbalsta skolēnu centienus, ir izšķiroša. Būtiska ir piederības izjūta skolai un vienaudžu grupai, īpaši vismazāk aizsargātajiem bērniem, kuriem ir lielāks atstumtības risks.
- 3 Iesaistieties jēgpilnās konsultācijās ar kopienām un vecākiem. Iekļaušana nevar būt valdības uzspiests process.**
Galvenais šķērslis ceļā uz iekļaujošu izglītību ir ticības trūkums, ka tā ir iespējama un vajadzīga. Vecākiem, aizbildņiem, ģimenēm un kopienām var būt diskriminējoša attieksme pret dzimumu, funkcionāliem traucējumiem, etnisko piederību vai reliģiju, kas kavē vai atceļ centienus īstenot iekļaujošas izglītības reformas. Turpretī neaizsargātu bērnu vecāki var atteikties no vispārīglītojošām skolām, ja uzskata, ka tās neatbilst viņu bērnu vajadzībām. Valdības pārstāvjiem būtu jānodrošina iespēja vecākiem un kopienām paust savas vēlmes politikas izstrādē. Vecākiem ir vajadzīga arī iespēja paust savu viedokli lēmumu pieņemšanā, pamatojoties uz medicīniskiem un psiholoģiskiem vērtējumiem; jāpadara pieejamas iekļaujošas alternatīvas.

- 4 Iesaistiet nevalstiskās organizācijas, kas var celt gaismā un labot nepilnības. Pārliecinieties, vai šīs organizācijas strādā pie tā paša iekļaušanas mērķa.**
Organizētajai pilsoniskās sabiedrības darbībai ir būtiskas aizstāvju un sargsuņu funkcijas attiecībā uz tiesībām uz iekļaujošu izglītību. Izpratnes kampaņas palīdz mainīt sabiedrības viedokli par labu iekļaušanai. Valdības pārstāvjiem būtu jāizveido tādi apstākļi, kas ļautu NVO uzraudzīt valdības saistību izpildi un iestāties par tiem, kas ir izstumti no izglītības sistēmas. Tā kā NVO arī saskaņā ar līgumu vai pēc savas iniciatīvas aizpilda nepilnības pakalpojumu sniegšanā, valdības pārstāvjiem ir jāuzņemas vadība un jāuztur dialogs ar NVO, lai nodrošinātu, ka šādi pakalpojumi noved pie iekļaušanas, atbilst standartiem, nedublē citu pakalpojumu sniedzēju darbību vai nekonkurē par ierobežotiem līdzekļiem. Šiem pakalpojumiem vajadzētu būt ilgtspējīgiem, iekļautiem un saskaņotiem ar valstu stratēģijām, plāniem un politikām.
- 5 Nodrošiniet sadarbību starp valdības departamentiem, sektoriem un līmeņiem. Iekļaujoša izglītība ir arī viena no sociālās iekļaušanas apakškopām.**
Partnerība ir atslēgvārds valdības centienos panākt iekļaušanu. Ministrijām, kurām ir administratīva atbildība par iekļaujošu izglītību, jāsadarbojas, nosakot vajadzības, daloties savā starpā ar informāciju un izstrādājot programmas. Reģionā ir izplatīta ministriju sadarbība politikas izstrādē, īstenošanā un koordinācijā. Tomēr ir jāpastiprina dalīšanās ar datiem, lai veicinātu agrīnu iejaukšanos un mazinātu nelabvēlīgo sākotnējo apstākļu ietekmi uz skolas apmeklējuma līmeni un mācīšanos. Iekļaušanas nodrošināšanai nepieciešama vertikāla sadarbība starp centrālajām un vietējām varas iestādēm. Lai panāktu veiksmīgu iekļaujošas izglītības praksi, izšķiroša nozīme ir saskaņotām darbībām kvalitātes nodrošināšanā.
- 6 Dalieties zināšanās un resursos. Tas ir vienīgais veids, kā nodrošināt pāreju uz iekļaušanu.**
Daudzējādā ziņā iekļaušanas panākšana ir vadības problēma. Cilvēku un materiālie resursi dažādības nodrošināšanai ir koncentrēti dažās vietās, ko ietekmē vēsturiskais pakalpojumu nodrošinājums, un tie ir nevienmērīgi sadalīti. Nepieciešami mehānismi un stimuli, lai tos elastīgi pārdaļītu un nodrošinātu, ka speciālisti atbalsta vispārīglītojošo skolu pāreju uz iekļaušanu. Nepieciešamas arī izmaiņas finansēšanas mehānismos. Īpašs, atsevišķs izglītības finansējums, kas saistīts ar oficiāliem sociālo un medicīnisko pakalpojumu lēmumiem, liek vecākiem, skolām un vietējām pašvaldībām pašām rīkoties stratēģiski, meklējot tiesības uz resursiem. Valstīm būtu jāpiešķir līdzekļi, pamatojoties uz atzītām skolu vai vietējo pašvaldību vajadzībām pēc atbalsta pakalpojumiem.

7 Ieviesiet universālu dizainu. Nodrošiniet, lai iekļaujošās sistēmas izmantotu katra izglītojamā potenciālu.

Vienkāršais, bet spēcīgais universālā dizaina jēdziens izglītībā ir saistīts ar pieejamu skolu ēku projektēšanu izglītojamiem ar funkcionāliem traucējumiem. Tas ir paplašināts, lai aprakstītu pielāgojamās mācību vides. Palīgtechnoloģiju milzīgais potenciāls izglītojamiem ar funkcionāliem traucējumiem vēl nav pilnībā izmantots. Bet pamatideja par pielāgojamību, lai pārvarētu barjeras skolēnu un sistēmu mijiedarbībā, attiecas ne tikai uz formu, bet arī uz saturu. Visiem skolēniem vajadzētu mācīties pēc vienas un tās pašas pielāgojamās, atbilstošās un pieejamās mācību programmas. Ir jāpārvar izaicinājumi, kas rodas no tā, kā mācību grāmatas atspoguļo dzimumu līdztiesību vai etnisko identitāti. Pielāgotam izvērtējumam vajadzētu palīdzēt izglītojamiem parādīt savu spēju attīstību un palielināt iespējas tiem, kuriem ir speciālas izglītības vajadzības.

8 Sagatavojiet, pilnvarojiet un motivējiet skolotājus un atbalsta personālu. Viņiem visiem ir jābūt sagatavotiem darbam katru skolēnu.

Skolotājiem ir nepieciešama apmācība par iekļaušanu, bet nevis kā speciālistu tēma, bet gan kā sākotnējās un tālākizglītības pamatelements, lai izvairītos no stereotipiem par to, ka daži izglītojamie ir mazāk spējīgi un nevar apgūt mācību vielu. Kompetences, kas saistītas ar iekļaušanu, ne vienmēr tiek prasītas kā obligātas skolotāju licencēšanai un sertifikācijai. Galvenajiem skolotājiem jābūt gataviem sadarboties un ieaudzināt iekļaujošu skolas ētiku. Atbalsta personāla bieži trūkst, un viņu laiks tiek novirzīts citām darbībām, nevis skolotāju un studentu atbalstam. Skolotāju palīgiem nevajadzētu vienīgajiem uzņemties atbildību par izglītojamiem, jo šāda prakse tieši var veicināt viņu segregāciju.

9 Apkopojiet datus par iekļaušanu, kas vienlaikus vērsti arī uz iekļaušanu ar uzmanību un cieņu. Izvairieties no stigmatizējošu apzīmējumu piešķiršanas.

Datu apkopošanā koncentrējoties uz noteiktām grupām, var padarīt redzamākus tos, kuri ir nelabvēlīgā situācijā. Bet vienlaikus šādi bērni no personībām kļūst vienkārši par ķeksīšiem sarakstā, visu it kā saliekot pa plauktiņiem. Vēlmei iegūt detalizētus vai precīzus datus nevajadzētu būt svarīgākam par vēlmi nenodarīt kaitējumu nevienam izglītojamam. Ne visi bērni, kas saskaras ar iekļaušanas šķēršļiem, pieder kādai identificējamai vai atsevišķai grupai, bet citi pieder vienlaikus vairāk nekā vienai grupai. Izglītības vadības informācijas sistēmām būtu jāaptver ieguldījumi, procesi, rezultāti un iznākumi gan par visiem izglītojamiem, gan arī vairākiem mērķiem, ne tikai resursu piešķiršanas nolūkā. Tiem vajadzētu izpētīt skolēnu iekļaušanas pieredzes uzraudzību kā daļu no kvalitātes nodrošināšanas un atbildības sistēmas. Metodiskā būtu jābūt iekļautai arī uzraudzībai.

10 Mācieties no jums līdzīgajiem. Pāreja uz iekļaušanu nav vienkārša. Iekļaujoša izglītība nozīmē virzību prom no diskriminācijas. Nevar diktēt ne šīs pārejas tempu, ne konkrēto norisi; katra sabiedrība var iet citu ceļu. Bet daudz ko var mācīties, daloties pieredzē visos līmeņos, izmantojot skolotāju tīklus un mācību kopienas vai valsts, reģionālās un globālās platformas. Politiskā dialoga iespējas jāizmanto, lai mudinātu izglītības sistēmas novērtēt daudzveidību kā kaut ko lielisku.

© UNESCO, 2021
Pirmais izdevums
2021. gadā publicēja
Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes
un kultūras organizācija
Izglītības politikas centru tīkls
un Eiropas Speciālās
un iekļaujošās izglītības aģentūra

Paspартu Multilingual Translation Services
tulkojums
Blossom grafiskais dizains
Izkārtojums: Blossom
UNESCO salikums
Vāka foto: UNICEF/UNI42671/
Roger LeMoynе

Šī 2021. gada
Centrālās un Austrumeiropas, Kaukāza
un Centrālāzijas reģionālā ziņojuma īsā versija
un visi saistītie materiāli
ir pieejami lejupielādei šeit:
Bit.ly/Eurasia2021inclusion

Šī publikācija ir pieejama
atvērtās piekļuves sadāļā,
Attribution-ShareAlike 3.0 IGO
(CC-BY-SA3.0 IGO) licence (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>).

Izmantojot šīs publikācijas saturu,
lietotāji piekūrt ievērot
UNESCO atvērtās piekļuves krātuves
lietošanas nosacījumus.

Šī licence attiecas tikai uz vienīgi
uz publikācijas teksta saturu.
Pirms jebkura tāda materiāla lietošanas,
kas nav skaidri
identificēts kā piederošs UNESCO,
jāpieprasa iepriekšēja atļauja:
publication.copyright@unesco.org.